

Dokumentasjons- og opplæringsprosjekt – Kråkesølvbroderi,
samiske klestradisjoner

Norsk håndverksinstitutt - prosjekt 14 6001 13

Dokumentasjon og foto: Mona Løkting

SLUTTRAPPORT

NORSK
HÅNDVERKS-
INSTITUTT

Rapport: Norsk håndverksinstitutt

KRÅKESØLVBRODERI innen samiske klesdrakttradisjoner
prosjekt nr. 14600113

Kjækan, Kvænangen kommune i Troms,
uke 26/13 (23. – 28.6.13)

KRÅKESØLVBRODERI innen samiske klesdrakttradisjoner

prosjekt nr. 14600113

Historikk:

Samisk duodji eller Sámi duodji er betegnelsen samene bruker om det tradisjonelle samiske håndverket, og som tidligere var en selvfølgelig del av oppveksten.

Den typen duodji som har blitt dokumentert gjennom dette prosjektet hører til «myk» duodji. I tillegg til tekstilarbeid, hører også skinnarbeid med til «myk» duodji og blir tradisjonelt utført av kvinner. «Hard» duodji har tradisjonelt blitt utført av menn, og består av metallarbeid og skjæring i stein, tre og bein/horn. Kråkesølv er kjent brukt i de samiske draktene allerede fra 1700-tallet, og Gry Fors oppdaget at Norsk Folkemuseum hadde bevarte belter i sin draktsamling. Disse beltene var kommet inn til museet i 1910, og Fors ønsket å ta opp igjen bruken av belter med kråkesølvbroderi.

Gry Fors, vår tradisjonsbærer, er utdannet innen samisk duodji, har fagbrev innen duodji og jobbet med kurs og opplæring innen faget og er det som kalles en duojár.

Til daglig jobber Gry ved RiddoDuottarMuseat som konservator.

Oppstart av prosjektet:

Prosjektet ble gjennomført på Kjækan skole i Kjækan, Kvæningen kommune i Troms. Prosjektet gikk over 5 dager, med oppstart mandag morgen og avslutning fredag ettermiddag. Deltagerne i prosjektet bestod av fire personer: tradisjonsbærer Gry Fors, fagperson Elisabeth Sjøblom og dokumentator Mona Løkting fra Norsk håndverksinstitutt. I tillegg var lærling innen duodjefaget Jorunn Løkvold med i prosjektet.

Prosjektet ble gjennomført med midler stilt til rådighet fra Norsk håndverksinstitutt.

Tradisjonsbærer: Gry-Kristina Fors fra Karasjok
Fagperson: Elisabeth Sjøblom fra Skjervøy
Lærling: Jorunn Løkvold fra Samuelsberg
Dokumentator: Mona Løkting fra Norsk håndverksinstitutt

Gry Fors hadde tatt med et belte dekorert med blant annet kråkesølv. Dette beltet var en kopi av et av beltene fra Norsk Folkemuseum. Beltet som skulle kopieres gjennom prosjektet var 6 cm bredt og 99 cm langt. Dette var sydd i rødt klede og dekorert med kledebiter klippet til ulike mønstre. Fargene i dekoren var klare, i variantene grønn, blå, svart og gul. Enkelte steder i dekoren var det klippet-/stanset ut små hull, og under disse var det lagt biter av kråkesølv.

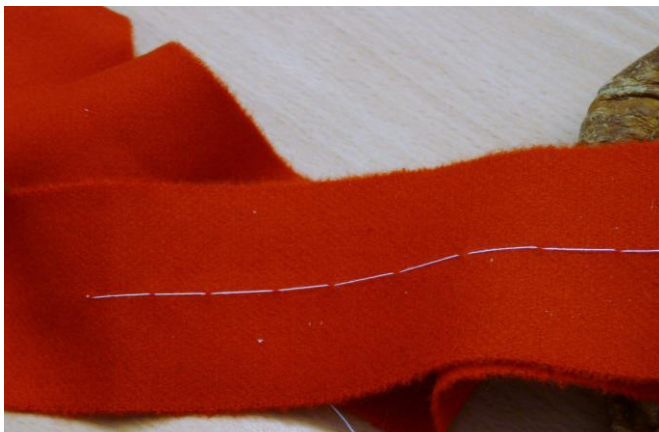

En kopi av et belte fra Norsk Folkemuseum. Belte var utgangspunktet for prosjektet og skulle kopieres.

Bitene av kråkesølv blinket når beltet var i bevegelse. Rundt kanten hadde beltet brunt skinn, og monteringen var gjort for hånd og på maskin.

Elisabeth, Jorunn og Gry skulle sy hver sin kopi av beltet. Gry skulle demonstrere de ulike teknikkene som beltet bestod av, og Jorunn og Elisabeth skulle «herme» etter henne.

Oppmerking på beltet:

Oppmerking av langsgående midtlinje med hvit bomullstråd.

De tre beltene skulle sys av rød klede, og først ble jarekanten på begge sider av kledestoffet revet bort. Dette ble gjort ved at det ble klippet et hakk innenfor jarekanten med saks, og så ble jaren revet av, først på den ene siden, så på den andre. Alle tre beltene ble så revet på tvers av stoffet i utmålt bredde, her 6 cm. Å rive på tvers av stoffet gjør at stoffet blir trådrett og med lik bredde hele veien. Det ble gjort oppmerksom på at kleden/beltet skulle strekkes etter at det var ferdig dekorert. Lengden ble merket opp og klippet av, etter livvidden til personen som skulle bruke beltet.

Innenfor duodji har det ikke vært vanlig å bruke målebånd, men en lengde som ofte ble brukt er avstanden mellom tommelfinger og langfinger, når disse er strukket ut (hos kvinner ligger dette målet på ca. 20 cm). Så ble beltet merket opp på langs med en hvit bomullstråd. Denne ble sydd i for hånd fra retta med lange sting, og et lite nest i stoffet. Det lille nestet ble sydd svakt på skrå, og sømmen ble sydd mot deg. Så ble inndelingen av tverrmerkene målt opp og tråklet.

Dette ble gjort ved at mønsterrapportene på beltet som skulle kopieres ble målt, overført og merket på det nye beltet.

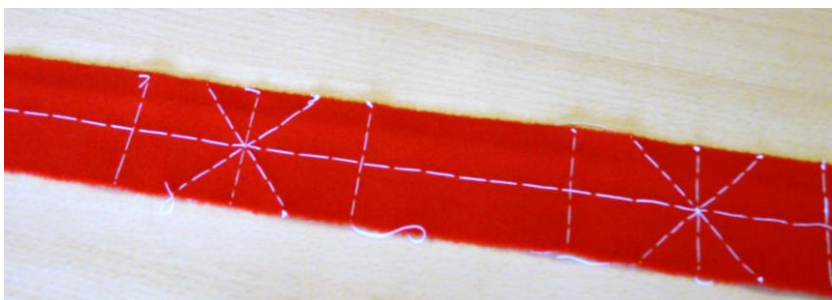
Når de tverrgående merketrådene ble sydd inn i stoffet, ble stoffet brettet der tråkletråden skulle sys og bretten ble holdt fast mellom langfinger og pekefinger. Selve merkingen startet ute ved fingertuppene og ble avsluttet innerst ved hånden. Tråklesømmen startet med to små sting og ble avsluttet på samme måte. Dette ble gjort i stedet for å lage knute på tråden for å feste.

Tråklingen ble gjort på samme måte som den langsgående merketråden, med lange sting på retten og et lite nest i stoffet.

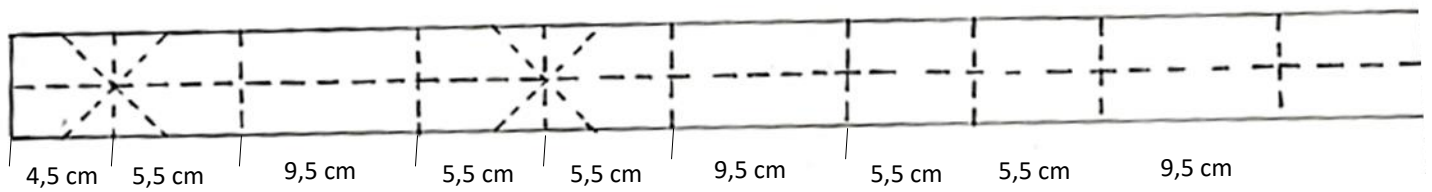
Når den langsgående og alle merketrådene på tvers var sydd inn i beltet, ble det målt ut og merket med tråd på punktene. Det ble merket av 2,5 cm fra midtpunktet og ut til alle fire kantene, her ble det sydd inn en merketråd som det ble slått en enkel knute på, og klippet av til en lengde på ca. 2 cm. Stoffet mellom merkene ble brettet og det ble sydd inn en merketråd mellom punktene. Så ble det lagt en linjal mellom punktene og avstanden mellom punktene ble delt i to, en ny merketråd ble sydd fast her, men uten knute. Avstanden mellom punktene var 3,5 cm og den ble altså delt i to. Deretter ble stoffet brettet på skrå mellom punktene uten knute og det ble sydd merketråd langs hele bretten.

Når de skrå linjene skal merketråkles, holdes stoffet hvor tråklelinjen skal sys mellom pekefinger og langfinger.

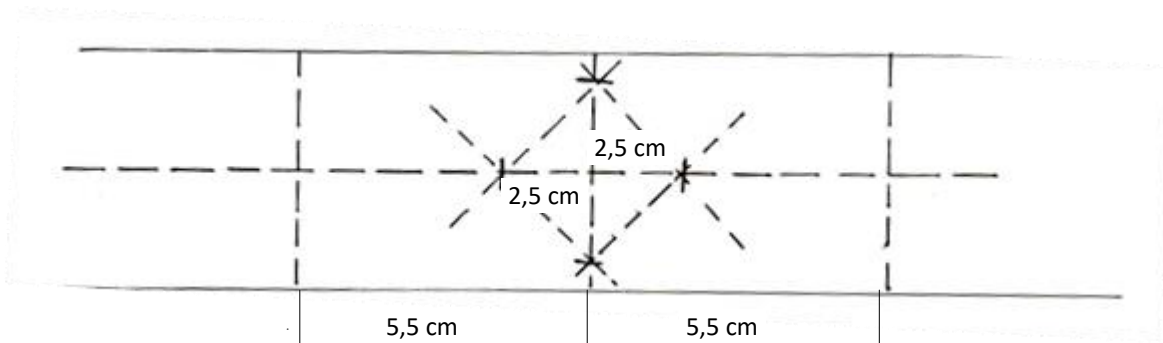

Oppmerking med skrålinjer, der mønsteret skal komme.

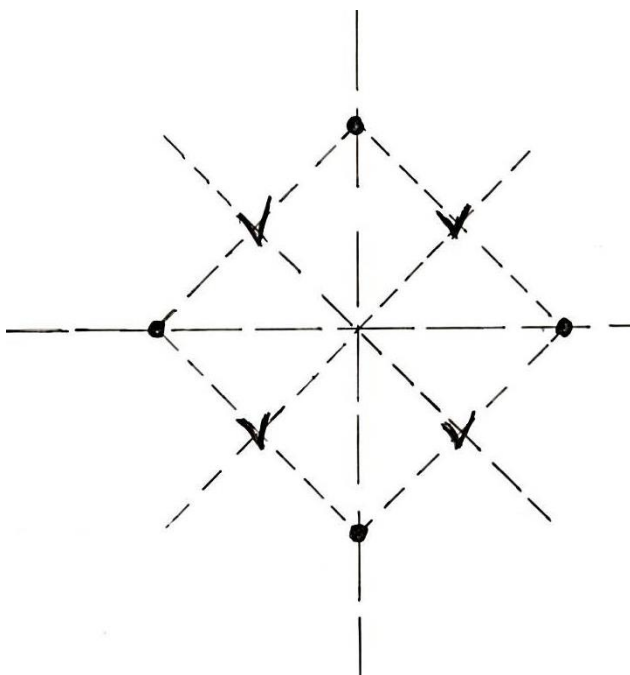

Skissen viser beltet som er 6 cm bredt og til sammen 99 cm langt. Målene som er oppgitt er merkingen der pyntingen skal komme i to rapporter. Den langsgående stiplede linjen er midten av beltet på langs.

Avstanden mellom mønsterrapportene er avhengig av livvidden til personen som skal bruke beltet. Det var bedre at rapportene stemmer før beltet blir strukket.

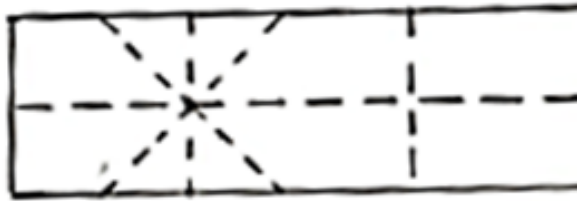

Et utsnitt av en rapport, hvor det er merket ut 2,5 cm både vannrett og loddrett fra midtlinjen på beltet.

- Punktene er 2,5 cm fra midten og er merket med en tråd med enkel knute.
- ✓ Punktet ligger midt mellom kulepunktene og er merket med nest og en tråd uten knute.

Det ble lagt en Brett på stoffet mellom v- punktene og sydd inn en tråkletråd som krysset midtpunktet på tvers. Når disse to tråkletrådene var sydd inn mellom punktene, ble all tråd som hadde avmerket punktene fjernet.

Da er oppmerkingen for den første den første rapporten klar og alle oppmerkingstråder det ikke er behov for, fjernet.

Da var det klart for å sette på den første dekoren på beltet.

Utklipping av dekor:

Da alle merketrådene som indikerte hvor mønsteret/dekoren skulle komme, var tråkket inn i beltet ble delene til dekoren klippet ut. Arbeidet med å klippe ut delene ble fordelt på alle tre damene. Det ble vurdert hvor mye stoff som gikk med av de ulike fargene til dekoren, så ble det klippet biter av kledestoffet. Alle bitene ble lagt på pressebordet for å få strøket på vliselin på vrangen. Vrangen, var den siden av stoffet med minst «lo». Vliselinet som ble brukt var i en meget tynn kvalitet og lå på et glatt papir. Vliselinet hadde lim på begge sider som limte seg fast til stoffet ved hjelp av varme fra strykejernet.

Stoffet i gul, grønn, blå og svart klede som skulle brukes til dekor på beltet ble fiksert på baksiden med tynn vliselin.

Stoffbitene i svart, gult, grønt og blått ble lagt med retten ned på pressebordet, og over ble det lagt 2 – 3 lag av det tynne vliselinet. Over ble det glatte papiret som vliselinet lå på lagt. Strykejernet ble satt på maks varme og presset mot papiret, uten å stryke frem og tilbake. Det ble holdt der noen sekunder og vliselinet fikserte seg fast til kleden. Det beste resultatet var når vliselinet var blitt blankt. Så ble det blanke, glatte papiret fjernet og baksiden av kleden hadde nå fått en tynn hinne som ville feste seg til et nytt underlag ved bruk av fukt og varme.

Det ble målt opp og tegnet på baksiden av kleden (på limstoffet). Til å tegne med, ble det brukt både blyant og penn. Her var det viktig å være nøye med målene, og linjene måtte være rette. Til å tegne på de lange rette stavene ble det lagt på en liten linjal av metall som ble holdt stødig fast, mens det ble tegnet rette linjer langs kanten av linjalen. Gry informerte om at små ujevnheter ville bli borte under sømmen.

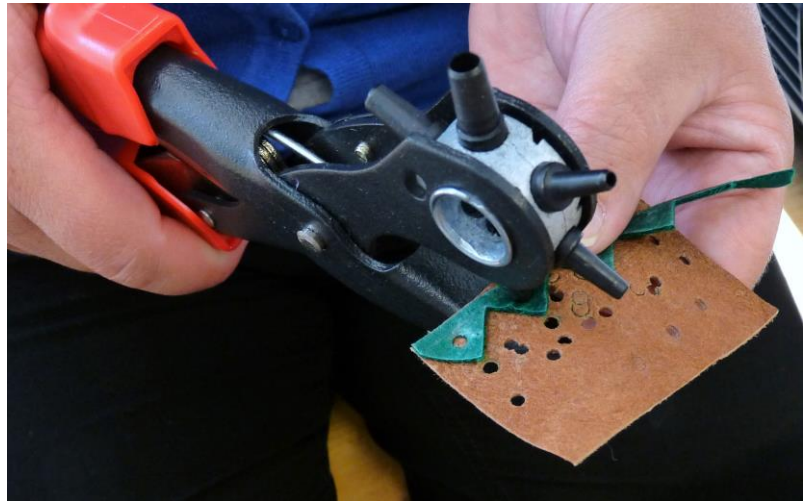
Når delene ble klippet ut, var det viktig med en skarp, stor saks som klipte lange, rette skjær.

Til taggeborden i grønn klede ble det laget en mal av stiv papp. På pappen ble det tegnet merker for spissene, og mellom disse var det 1,7 cm. På motsatt side startet påtegninga 0,85 cm fra kanten, så ble spissene tegnet inn ved hjelp av linjal og skrålinjer.

Til taggeborden i grønn klede ble det laget en mal av stiv papp.

Hakkene i taggeborden ble klippet ut med en stødig saks og ett klipp, dette ga rette kanter. Så ble det merket en prikk med blyant/penn midt i spissen. Denne ble stanset/klippet ut med hulltang. Hullet ble laget ved at det ble lagt en bit skinn under kleden når den ble stanset ut. Dette gjorde at kantene rundt kledehullet ble jevnere og ikke frynset så lett. Det ble vurdert ulike størrelser på hullene, men «str. 3» ble brukt (dette kan variere fra hulltang til hulltang). Det ble klippet ut firkanter i grønn og blå klede på 2 x 2 cm med utklippet kors i midten, og utstanset hull i hvert hjørne (litt større hull enn på trekantene/borden). Kryss i størrelsen 2 x 2 cm i blå klede. Staver i fargene rødt og blått ble klippet 2 cm lange og 0,4 cm brede. Det ble klippet gule staver på 0,3 – 0,4 cm brede og 0,8 cm lange. Disse ble festet ved hjørnene på firkantene med hull og kors. Så ble det klippet små firkanter i svart klede med utstanset hull i midten, og blå firkanter uten hull.

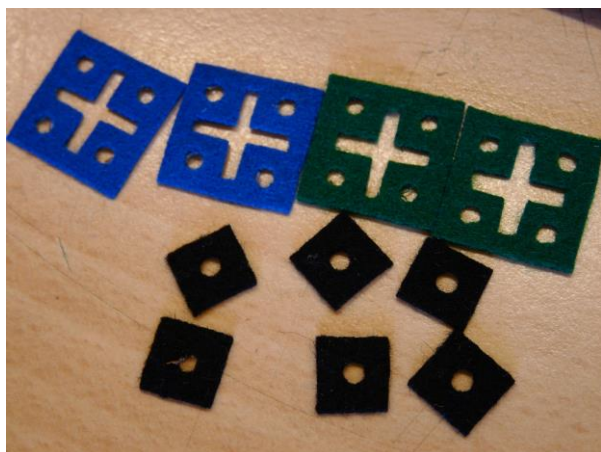
Når hullene på kleden skulle stanses/klippes ut med en hulltang, var det lurt å legge en skinnbit under for å få et jevnt hull.

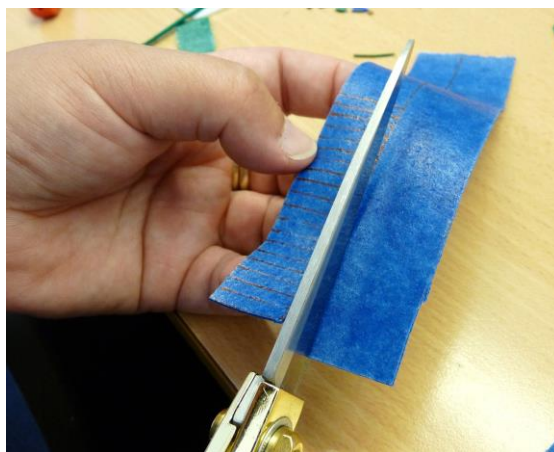
Bakerst ligger beltet som ble kopiert og foran ligger det som skal bli det nye beltet, ferdig trådmerket.

Fremst ligger de utklippede delene som beltet skal dekoreres med og noen flak med kråkesølv.

Her ligger den grønne taggeborden, staver i gult som ikke er oppdelt ennå. Grønne og blå staver, firkanter med utklippede kors og hull, små firkanter i svart klede med hull og blå firkanter uten hull og blå kryss. Alle delene er i klede med påstrøket vliselin på baksiden.

Firkanter i blå og grønn klede.
De største med kors og hull er 2 x 2 cm.
De små med hull er 1 x 1 cm.

Staver i blå klede ble klippet 0,4 cm brede og 2 cm lange. Et tynt limstoff, vliselin er strøket på vrangen av kleden.

Taggekanter i grønn klede med hull i hver tagg. 6 tagger i hver remse og bredden på remsene med spiss er 1,6 cm.

De grønne klede-stavene klippes like store som de blå, 0,4 x 2 cm.

I tillegg er det staver i gul klede som klippes 0,4 x 0,8 cm.

Kryss i blå klede er 2 x 2 cm og bredden på «beina» er 0,4 cm.

Dekorering av beltet:

Først ble de gule stavene festet til beltet, men før de kunne festes måtte det merkes ut hvor firkantene med kors og hull skulle komme. Oppmerkingen skjedde ved at det ble målt ut 1,4 cm fra midtpunktet på merketråden som gikk vannrett og loddrett, så ble linjalen lagt på skrå mellom punktene og det ble tegnet en svak linje med blyant. Beltet og de gule stavene ble tatt med til strykebrettet, så ble de gule stavene lagt på beltet med vliselinet ned. De ble lagt på ved merket på den loddrette og vannrette merketråden. Det var 8 gule staver, og først ble 4 lagt på med vrangen ned på rettsiden av beltet, over disse ble det lagt et vått papir (Torky kjøkkenpapir). Gjennom papiret var det lett å se om bitene lå på riktig plass. Strykejernet ble stilt inn på høyeste temperatur og trykket ned på papiret. Her var det viktig å holde jernet i ro, så ikke

Oppmerking med svake blyantlinjer hvor de små gule stavene skal plasseres. Stavene blir fiksert på ved hjelp av varme, så sys de på for hånd med kastesting.

bitene forflyttet seg. Vliselinet på baksiden av de gule stavene gjorde at disse nå ble fiksert til beltet. Når jernet og papiret ble tatt bort, var det mulig å justere litt på mønsteret som var strøket på, men dette måtte gjøres med en gang mens dekoren fortsatt var fuktig og varm.

Så ble de neste 4 stavene strøket på, og klare til å sys fast. Sømmen ble gjort for hånd, sydd med silketråd og stingene var rette kastesting (overkasting). Disse stingene ble sydd rundt kanten på alle stavene. Midt på alle stavene ble det sydd stikning enten for hånd eller på maskin. Den ble sydd med rød syntetisk tråd. Gry mente det beste hadde vært silke- eller bomullstråd, men de hadde dessverre ikke fargene som passet. Sys stikningen på maskin ble det sydd med dobbel overtråd. Sys stikningen for hånd, ble det brukt en noe tykkere syntetisk tråd eller en dobbel vanlig tråd, og attersting.

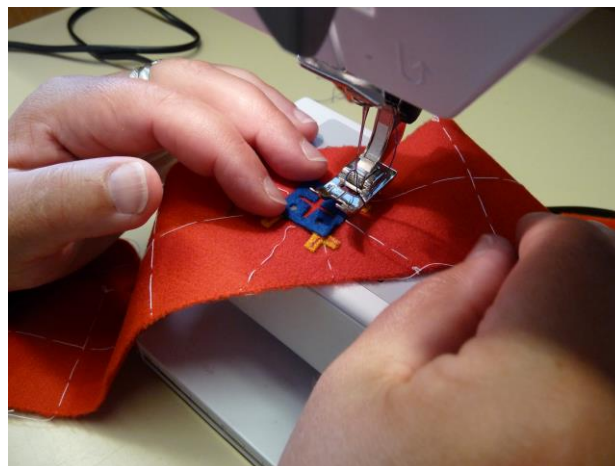
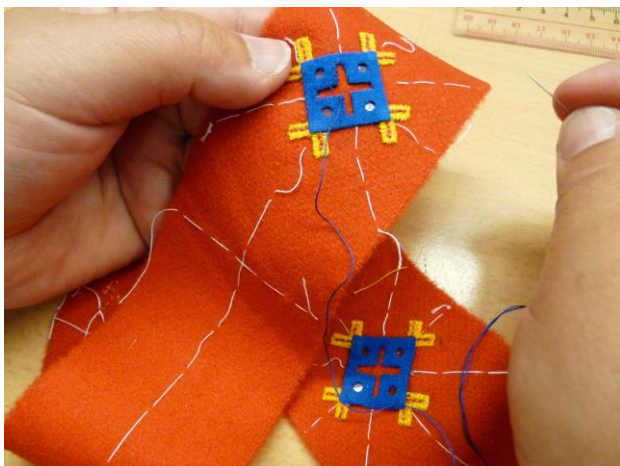
Firkantene på 2 x 2 cm i blå og grønn klede skulle ha kråkesølv under de utstansede hullene.

Kråkesølvet var biter i ulike størrelser. Disse bitene bestod av flere flak, og flakene kunne på en enkel måte deles fra hverandre bare ved å bruke neglen. Når Gry hadde fått et passe tynt flak, ble dette klippet til en firkant som skulle legges under de fire hullene på firekaten. Det var også viktig å fjerne tråkletråden som kom under firkanten før den ble støket fast til beltet.

Dette kunne gjøres på to ulike måter:

1. Legge firkanten i kleden på plass der den skulle ligge på beltet, og stikke kråkesølvbitene under. Legge et fuktet kjøkkenpapir over og presse det fast med høy varme på strykejernet.
2. Legge kråkesølvbitene på vrangen av kleden, over de fire hullene og legg et «glatt» tørt papir over, fikser kråkesølvet ved hjelp av strykejernet. Da er kråkesølvet festet til dekoren før den legges på plass på beltet, og fikseres fast ved hjelp av fuktet kjøkkenpapir og strykejern med høy varme.

Den firkanta kledebiten ble sydd fast til beltet med zig-zag sting og enkel tråd på symaskinen. Zig-zag stingene skulle ikke være for brede (2,5) og med en stinglengde på 2 (dette er avhengig av type maskin). Viktig var det at nåla stod ned i stoffet når den ene siden på firkanten var sydd, så ble labben løftet, arbeidet snudd og neste side sydd. Det ble ikke sydd frem og tilbake på maskin for å feste trådene, men de ble trukket gjennom til baksiden og festet med nål.

Påsyng av dekor ble gjort både for hånd og med symaskin. Ved begge teknikkene ble det brukt kastesting/overkasting.

Gry mente at kastesting for hånd ga et bedre resultat og var lettere og kontrollere. Da skulle disse stingene sys rette og ikke for tett.

Da Elisabeth sydde kastestingene for hånd, gjorde hun det i en operasjon, der hun stakk nålen ned i stoffet på beltet, mens nålen stod i stoffet flyttet hun spissen ca. 1 mm fremover og stakk opp igjen igjennom beltet og dekoren. Så fortsatte hun med neste sting på samme måte.

Gry derimot gjorde denne sømmen i to operasjoner. Hun stakk nålen ned i stoffet på belte og tro den og tråden helt igjennom, flyttet seg litt fram og stakk nålen opp igjen igjennom alle lagene og trakk tråden igjennom. Så kunne hun fortsette på neste sting.

Etter at firkantene var kastet fast på belte, ble det sydd en stikningsrad innenfor overkastingsstingene. Dette ble gjort på maskin med dobbel overtråd. Her var det viktig at trådene både i starten og ved avslutning ikke ble festet ved å sy fram og tilbake med maskin, men at det hang trådender på ca. 10 cm som kunne trekkes igjennom stoffet. Hvis man dro i tråden på baksiden dannet overtråden en liten løkke som var lett å dra igjennom. Når alle trådene var trukket ut på baksiden, ble de festet til stoffet ved hjelp av en nål.

Påsyng av staver, for hånd med kastesting.

4 staver på 0,4 x 2 cm legges på og fikseres til beltet med

strykejern, på samme måte som de andre delene. Disse skal ligge over de gule stolpene og langsmed alle kantene på firkanten. Det skal være et lite «glippe» mellom firkanten og stavene. Elisabeth kastet fast stavene for hånd langs kanten med samme type kastesting som var brukt tidligere, stingene ser rette ut på retten, men nåla går på skrå på baksiden av stoffet.

Midt i hver stolpe ble det sydd en stikningsrad, enten for hånd eller på maskin.

Parallelt med de fire stolpene legges fire nye helt inntil men i en avvikende farge, disse ble også kastet fast for hånd og stukket på midten enten på maskin med dobbel overtråd, eller for hånd. Tråden som ble brukt til overkasting var så nær fargen på stoffet som mulig, mens stikningstrådene var i en avvikende farge. Det var i alt 4 firkanter/rutemotiver og når alle firkantene er sydd på og dekorert med stikninger, ble det merket opp til et nytt motiv mellom firkantene.

Dette var de grønne taggekantbordene med blå kryss imellom, og først måtte plasseringa av kryssene måles til. Det var allerede merket ut et felt på 9,5 cm mellom rapporten med firkantene, og innenfor her skulle taggeborden med de blå kryssene komme. Midt mellom de tverrgående merketrådene på 9,5 cm ble

det satt et merke med blyant, så ble det målt 2 cm på hver side av dette merket, her skulle midt på krysset komme og det ble sydd inn en merketråd på tvers.

På hver side av den langsgående merketråden midt på beltet, ble det merket opp små prikker med blyant, 0,7 cm på hver side. Så ble det tråklet inn langsgående tråder etter oppmerkingen.

De blå kryssene ble strøket på etter oppmerkingen og sydd til beltet med kastesting for hånd og med blå tråd. Så sydde Elisabeth en stikning midt i hvert kryss på maskin med avvikende farge på tråden, i dette tilfellet rød dobbel overtråd. Her var det viktig at symaskina gikk sakte for å ha god kontroll.

Så ble de grønne taggekantbordene med utstanset hull i hver tagg tråklet på, på hver side av kryssene og i kanten av merketråden som hadde en avstand på 9,5 cm.

Det ble tråklet på den rette siden av taggekanten. Taggene var løse så Elisabeth kunne legge ferdig utklippt kråkesølv under. Så ble arbeidet lagt på strykebrettet med retten opp, og taggekanten ble støket fast til beltet.

De blå kryssene er sydd på med kastesting og stikning, så er de grønne taggekantene blitt plassert ved hjelp av knappenåler for å finne riktig plassering.

Et annet alternativ til festing av taggekant:

Det delte og ferdig klipte kråkesølv ble lagt over hullene på taggekanten og på vrangen av stoffet (limsiden).

Legg taggekanten med vrangen opp på strykebrettet, og legg en bit kråkesølv over hvert hull, og over dette legges et glatt papir. Det varme strykejernet ble trykket punktvis på det glatte papiret. Det var viktig at kråkesølvbiten var så stor at den ble strøket fast til taggekantborden. Deretter ble taggekantene lagt på beltet med limsiden og kråkesølvet ned. Her var det viktig at taggekantene kom innenfor de tverrgående merketrådene og dekket begge kantene av de blå kryssene.

Den grønne taggekantborden ble kastet fast til beltene, på det ene beltet for hånd og det andre på maskin. Begge ble sydd på med grønn tråd. Så ble det sydd en stikning midt på borden og innenfor kanten av taggene, med maskin og dobbel rød tråd. Stikningen ble sydd på den rette kanten først, så langs taggene. Stikningen skal sys ca. 0,2 cm innenfor kanten, og når den ene taggekantborden er sydd fast sys kortsiden og så den andre taggekanten.

På hver kortsideside og mellom taggekantene ble det strøket på svarte firkanter med hull og kråkesølv og midt mellom kryssene en blå firkant uten hull. Alle firkantene ble kastet fast til beltet for hånd med matchende farge på tråden. Innenfor kanten av firkantene ble det sydd stikninger med gul tråd (på maskin og for hånd).

Det ble brodert en «V» ved kryssene og ved de svarte firkantene med gul tråd. Samme broderi ble sydd ved det andre symbolet, men her ble det brukt både gul og blå tråd.

Brodert «V» som dekor i fargene gul og blå. Dette er gjort for hånd og med silke- og syntetisk tråd.

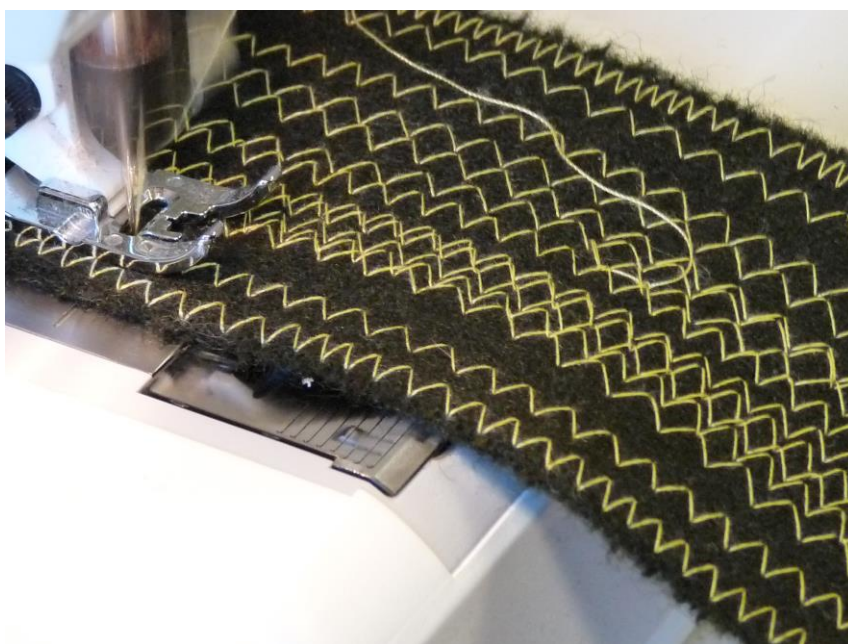
Da all pryden var sydd på beltet, ble tråkletråden fjernet med spretter og saks. Der tråkletråden var vanskelig å dra ut ble den klippet av med en liten saks.

Fôring av beltet:

Når beltet skulle fôres, ble det først laget et innlegg av dobbelt lag med vadmél.

Dette ble gjort ved at to remser av vadmelet ble revet i samme bredden som beltet, men ca. 10 – 12 cm lenger. Disse remsene ble lagt opp på hverandre og stukket sammen på maskin. Det ble sydd tett i tett med zig-zag sting på langs, med lengste og bredeste stingene på symaskina.

Så ble innlegget til beltet lagt på strykebrettet, men først ble det lagt kjøkkenpapir på brettet for å beskytte dette mot lim. For over innlegget ble det lagt et lag med vliselin/vlisofix, som ble strøket fast til innlegget.

To remser av vadmél ble lagt oppå hverandre og sydd sammen på maskin med store zig-zag sting på maskin. Her var det viktig at sømmene var tette, da det ville gi best stabilitet i beltet.

Så ble det trykte bomullsstoffet som skulle være fôret på beltet, revet på tvers av stoffet. Dette skulle være litt bredere enn innlegget. Bomullsfôret ble lagt med vrangen ned mot innleggsstoffet. Jorunn holdt fast i

Vadmél og bomullsstoff sys sammen med maskin.

belteinnlegget og fôret, og Elisabeth strakk godt i fôret, mens Gry strøk delene sammen med strykejern. Nå hadde beltet fått en form som gjorde at det bøyet seg rundt, med fôret på innersiden. De langsgående kantene ble renklippet og det ble sydd rettsømsrader på symaskin, med bomullsstoffet opp, og innlegget ned mot symaskina. Avstanden mellom radene var ca. 0,7 cm og stinglengde på 3. Det ble brukt syntetisk tråd i en farge som passet til fargen på bomullsstoffet.

Det dekorerte beltet ble lagt med vrangen mot mellomfôret og alle lagene blir sydd sammen. Først på den ene kortsiden, så ble retten (det dekorerte) strukket og den andre kortsiden ble sydd sammen. Nå var det blitt holdning på innlegg og fôr som måtte fordeles før lagene ble sydd sammen på langsiden. Alle tre lagene ble festet sammen på begge langsiden med knappenåler som ble stukket inn på langs, samtidig som holdningen ble fordelt. Alle lagene ble kastet sammen for hånd, ved at beltet ble holdt med venstre hånd, og nåla med dobbel syntetisk tråd ble stukket fra

Innlegg, fôr og dekorert belte blir sydd sammen for hånd med kastesting. Det er mye holdning på fôr og innlegg, som må fordeles under sammensyningen.

undersiden og opp gjennom alle lagene. Når den ene langsiden var ferdig, så ble den andre langsiden kastet sammen på samme måte. Sømmen ble sydd fra deg, og stingene ble sydd med 2 – 3 sting pr. cm.

I hver ende skulle beltet være buet, og det ble klippet et papirmønster med 6 cm bredde og ca. 8 – 10 cm

langt. Papiret ble brettet dobbelt på langs og det ble klippet en bue. Pappmalen ble lagt over den ene enden av beltet med den buede enden mot enden av kortsiden, der mønstret på beltet gikk helt ut.

Papiret ble holdt fast med venstre hånd og langs kanten av pappmalen ble det sydd med forsting og dobbel tråd.

Det samme ble gjort på motsatt kortside og innenfor avmerkinga av riktig lengde på beltet. Så ble det klippet i ytterkant av forstingene.

En pappmal blir lagt i ytterkanten på hver side av beltet. Det blir sydd forsting på beltet, i kanten av den buede maledelen. Så blir det klippet i ytterkant av forstingene, også i bue.

Skinnkant:

Beltet skulle kantes med skinn. Reinskind eller *sisti*, som er hvitt skinn bearbeidet med salt og mel. Salt og/eller mel blir brukt for å trekke ut blod, så blir skinnen tørket og skylt. Skinnen må ikke bli helt tørt. Det fantes ikke kjemikalier i skinnen som ble brukt, og det hadde sin naturlige farge.

Det ble klippet to remser av skinnstykket, disse skulle skjøtes. For å finne bredden på skinnremmene, ble det vurdert hvor mye som skulle brukes til sømmonn, hvor mye som skulle synes av kanten rundt og hvor mye som skulle brettes over. Her ble det ikke brukt målebånd, bare øyemål, men bredden var anslagsvis 2,5 – 3 cm.

Når skinnkanten skulle sys på, ble det brukt kraftig og vokset tråd, muligens syntetisk. Tidligere ble det brukt sener. Tråden ble delt og spunnet/tvunnet.

De to skinnremmene ble klipt på skrå i kortsidene, lagt over hverandre og sydd sammen med forsting. Tråden som ble brukt ved sammensyng av de to skinnremmene var reinsener, sennatråd. Dette er en tråd det er vanskelig å få tak i, derfor er det mer vanlig i dag å bruke vokset syntetisk tråd. Det var viktig å holde sennatråden fuktig, og dette ble gjort med spytt.

Når den sammenskjøtte skinnremsa skulle sys til beltet ble det brukt vokset syntetisk tråd som ble delt i tre. En av de tre tråddelene ble tredd

halveis inn på nåla, så ble tråden på den ene siden av nåla tvunnet. Dette ble gjort ved at det ble lagt et skinn over låret når man sitter. Tråden ble tvunnet utover på skinnen, så ble den snurret rundt høyre hånd. Den motsatte tråden (på andre siden av nåla) ble tvunnet på samme måte, men motsatt vei, mot kroppen. Så ble de to trådene tvunnet sammen ved at nåla med de to trådene holdes i munnen og trådene tvinnes sammen. Det ble gjort klare 6 nåler med tråder tvunnet på denne måten før sømmen startet. Lengden på tråden det skulle sys med var ca. 60 cm, ble den for lang ville den slites av ved nåløyet. Det ble sydd fra skinnsiden med forsting ca. 0,4 – 0,5 mm fra kanten. Skinnen ble dratt/strukket hele tiden, samtidig som det også blir trukket godt til i tråden mellom hvert sting. Nålen som ble brukt til denne sømmen var en skinnnål, en nål som har tre langsgående flater og ikke er rund som en vanlig synål. Det var viktig at nåla ble stukket på skrå gjennom skinn og stoff og med 1,5 sting pr. cm. Når tråden som var på nåla var sydd opp, ble den festet på vrangen (stoffsiden) med noen sting. Nål med tråd ble sydd fast med en knute på stoffsiden. Når nåla gikk på skrå gjennom skinn og stoff, ble den også sydd gjennom knuten. Dette ble gjort et par ganger før sømmen fortsatte som før. Dette var et hardt arbeid, og fingertuppene, pekefinger og langfinger ble polstret med skinn.

Skinnkanten ble sydd på beltet med vokset syntetisk tråd.

Da det var sydd rundt hele beltet skulle start og avslutning sys/festes sammen. Dette ble gjort på samme måte som der skinnremmene ble sydd sammen. Begynnelsen og slutten som var skråklipt ble lagt oppå hverandre og sydd sammen med forsting. Tråden som her ble brukt var sennatråd, som er dyresener av rein, ku eller sau. I dette tilfellet rein. Når det sys med sennatråden, blir denne fuktet med spytt under hele sømprosessen. Det ble gjort ved at tråden ble dratt gjennom munnen med jevne mellomrom.

To sammensydde remser av skinn. Skinnen var klippet på skrå på begge kortsidene, lagt over hverandre og sydd sammen med forsting og sennatråd

Når skinnet var sydd en gang rundt beltet, skulle det brettes over mot vrangen og stikkes ned. Men først måtte det tres nye nåler med den voksede syntetiske tråden. Tråden fra spolen ble på nytt klippet av på ca. 60 cm og delt i tre, tredd på nål og tvunnet som sist. Det ble også denne gangen gjort klar 6 nåler.

Nå var det viktig å stramme skinnet godt før det ble lagt over kanten mot vrangen.

Trådenden ble festet godt bak, under skinnet. Viktig var det at skinnet var så breitt at det var litt å holde i. Så ble det sydd fra retten, i sømmonnet, overgangen mellom stoff og skinn og igjennom skinnet på baksiden av beltet. Det ble sydd med forsting der nåla gikk litt på skrå gjennom stoff og skinn. Kanten måtte hele tiden formes mens den ble sydd etter. Lengden på stingene ble tatt på øyemålet, men det var viktig å følge med på baksiden så stingene ble jevne og rette.

Da skinnkanten var sydd etter, ble det sydd på en ulltråd på retten i overgangen skinn stoff, til pynt og for å dekke sømmen.

Til å tvinne sammen de to trådene ble det brukt en miksmaster. Det ble målt ut en trådlengde som gikk rundt hele kanten på beltet pluss litt til x 2, så ble den ene enden av den svarte ulltråden festet til en miksmaster og Jorunn satte i gang miksmasteren. I den andre enden av tråden holdt Gry fast. Da tråden var hardt nok tvunnet, tok Elisabeth tak i tråden på midten og Gry og Jorunn gikk mot hverandre så de to tråddene ble ført sammen. Så ble den doble ulltråden sydd på beltet i overgangen klede, skinn. Det ble brukt dobbel svart bomullstråd til denne sømmen og sydd med faldesting. Samtidig som den sys fast, blir ulltråden tvunnet litt fastere.

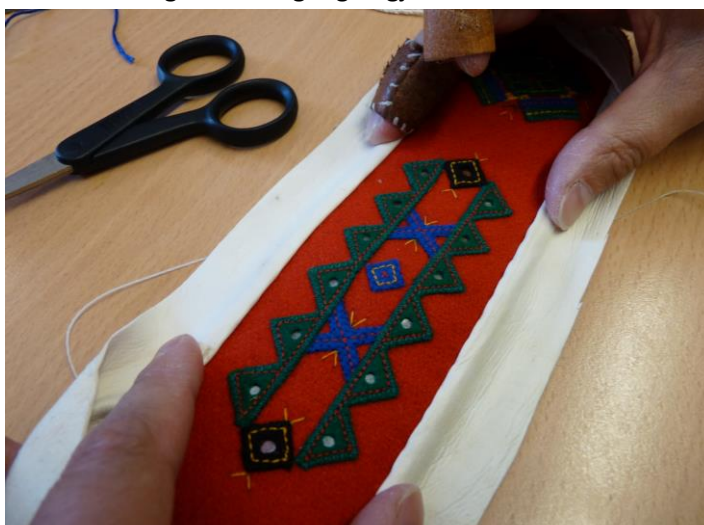
Det sys fra høyre mot venstre ved at det stikkes opp nedenfra og sytråden legges over snora og ned på motsatt side.

I den ene enden av beltet (der mønsteret går lengst ut) ble det laget et hull med hulltang, rett innenfor ulltråden. På baksiden ble skinnet klippet bort rundt hullet og rundt selve hullet ble det sydd med rød syntetisk enkel tråd og kastesting. I dette hullet ble en dobbelt tvunnet skinnsnor med dekor i endene festet. Tampen på samme side ble laget av en skinnsnor og sydd fast på vrangen 10 – 15 cm fra kanten av kortsiden.

Så ble beltet rullet sammen med vrangen inn, for at det skal få riktig form.

En tvunnet ulltråd ble sydd i sømmonnet og overgangen skinn stoff. Her ble det sydd med dobbel svart bomullstråd.

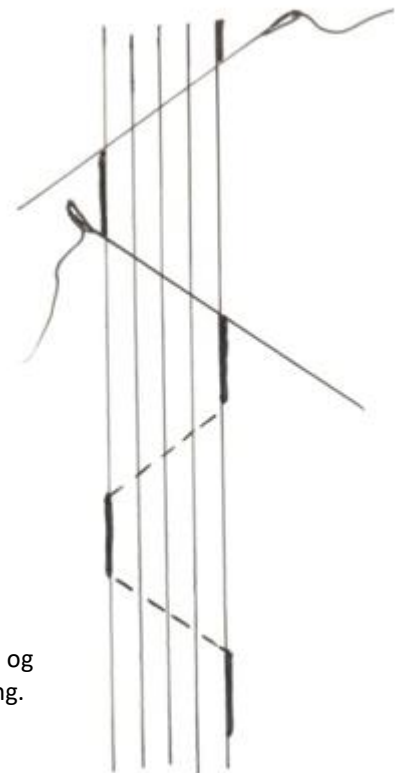
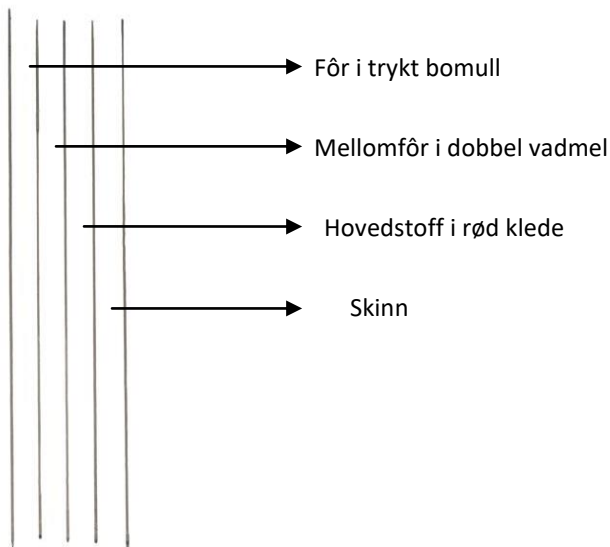

Da skinnkanten var sydd fast langs kanten på belte, ble skinnet strekt godt ut før det ble brettet tilbake mot vrangen. Fingertuppene er «polstret» med skinn.

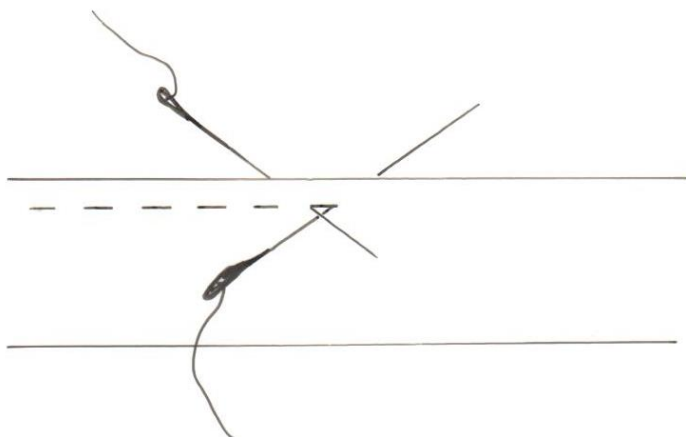

Skinnkanten ble brettet mot vrangen og det ble sytt forsting i sømmonnet.

Påsyng av skinn:

Alle lagene blir sydd sammen ved at nåla stikkes på skrå igjennom skinn, hovedstoff, mellomfôr og fôr. Så stikkes nåla ned igjen ca. 0,3 – 0,4 cm foran og går på skrå igjennom alle lagene. Stingene kalles forsting og er små tråklesting. (Det brukes bare en nål).

Skinnet blir sydd fast til beltet med forsting. Tråden går på skrå igjennom stofflagene.

Det blir brukt en nål og i dette tilfelle en skinnnål. En nål som har tre langsgående kanter og i stedet for å stikke igjennom skinnet skjærer den.

Spinning/tvinning av snor:

Når det skulle lages snor til pynten på beltet ble det klippet ut remser i det ufargede skinnnet. Den første remsa ble klippet med en liten saks og en bredde på ca. 1 cm. Det ble klippet i skinnnet til det stod igjen ca. 1,5 cm, da ble neste remse klippet parallelt med den første, og begge remsene satt sammen i den ene enden. Etter at remsene var ferdige ble de fuktet med rennende vann under springen og tørket lett med kjøkkenpapir. Så ble remsene strukket litt. Spinningen ble gjort fra der de to remsene henger sammen og utover. Gry satt på en stol og spant/tvunnet den ene skinnremsa på låret, ved at håndflaten ble lagt over remsen og hånne ble dratt mot kroppen. Neste skinnremse ble tvunnet på samme måte, men motsatt vei.

Så ble de hengt opp til tørk. Snoren tørket til dagen etter, da ble den tatt ned og begge de tvunnede snorene ble tvunnet sammen. Dette ble gjort ved at der snorene hang sammen startet Gry tvinningen/spinningen. Hun tvunnet først den ene snoren, så la hun den over motsatt snor, som hun så tvunnet. Tvinningen ble gjort fra kroppen og utover, og for hver omdreining trakk hun hardt til, la snoren over den andre. Den delen av snoren som var ferdig sammentvunnet, ble holdt fast med tommel og pekefinger og når neste tvinn ble gjort og strammet, blir denne snora festet over pekefinger og under langfinger.

Tvinning/spinning av skinnsnor.

2 remser av reinskinn med en bredde på ca. 2 cm blir klippet.

Når neste remse skulle tvinnes slippes denne ut fra grepet med langfingeren og den tvunnede snoren blir lagt over og ført under langfingeren. Denne prosessen går annenhver gang på de to snorene, helt til alt er tvunnet opp og de to tvunnede remsene har blitt til en snor. Viktig å trekke godt i hver av snorene etter hver gang den får en ny tvinn, før den blir lagt over motsatt snor og holdt godt fast. Snoren som Gry tvunnet/spant hadde ifølge Gry alt for mye fett i seg, et fett som muligens var tilsatt skinnnet for at det skulle være mykt.

Skinnsnora skulle være pynt på beltet og i hver ende ble det festet en skinnlapp med sølvskåler, perler og tråd i sterke farger.

I hver ende av skinnsnora ble det først tredd på en glassperle, så ble det snurret tråd i skarpe farger og i enden ble det hengt en skål av sølv. Det ble klippet ut små biter av filt som også skulle festes i enden av snora.

Det ble klippet en mal av papir som ble lagt på skinnen og kledstoffet som mønster. Så ble det klippet ut kledebitar i rødt, blått og grønt og fire biter av skinn.

En kledebit og en skinnbit ble limt i sammen med tekstillim, så ble enden av snora med sølvskålen lagt på kledesiden.

Snora med sølvskålen ble sydd fast til kleden med kastesting, og ovenpå ble det limt en ny skinnbit med klede.

Enden av skinnsnora er dekket med skinn på begge sider, og mellom er det limt på klede. Så er alle fire lagene sydd sammen med forsting, Nederst henger det sølvskåler. Denne snora skal være med og pynte det ferdige beltet.

Oppsummering:

Ved å dokumentere myk duodji som dekor på den samiske klesdrakttradisjonen får vi kunnskap om hvor viktig de klare skarpe fargene er. Det er også viktig med nøyaktighet og millimeters presisjon. Arbeidsprosessene og materialene har fulgt en naturlig utvikling, der vi i dag har tatt i bruk nye materialer, verktøy og teknikker. Vi ser at noen av de gamle teknikkene blir videreført, mens nye oppstår. Der det tidligere har blitt brukt naturmateriale, blir det i dag også brukt nye kunstige stoffer/varer. Teknikker som tidligere ble utøvet for hånd, blir i dag avløst av maskinelle operasjoner.

Til å utføre flere av arbeidsoperasjonene ble det brukt både symaskin og håndsøm. Gry Fors mente at håndsøm kanskje var det beste med tanke på både resultat og kontroll under arbeidet. Aller helst ønsket Gry å bruke bare naturmaterialer, men tilgang og kvalitet gjorde at også syntetiske materialer måtte benyttes.

Kråkesølv eller riebansilba som det heter på samisk, forekommer særlig langs den nordlige kystlinjen. Kråkesølv er en type mineraler som opptrer i flak og kan lett deles. Kråkesølv har også betegnelsen glimmer, og de vanligste typene er muskovitt og biotitt.

Kråkesølv er et dekorativt naturmateriale som gjør seg godt sammen med tekstiler og derfor er det viktig at denne tradisjonen lever videre. I dag blir kråkesølvet brukt ved at det deles fra hverandre i flak og det er lett å klippe det til passe størrelse ved hjelp av en vanlig saks. Kråkesølvet eller riebansilba blir fortsatt brukt som dekor i de samiske draktene. Både i belter og på kragene til koftene.

Fra venstre fagperson Elisabeth Sjøblom, tradisjonsbærer Gry Fors og lærling Jorunn Løkvold.